

Voor u gekozen

Willy P. Dezutter

Vier gebrandschilderde ramen (1929) uit de voormalige apotheek van Paul Vande Vyvere (Brugge)

In 1975 werd voor het Stedelijk Museum voor Volkskunde de inboedel aangeworven van de voormalige apotheek van Paul Vande Vyvere (1897-1973), gevestigd op het adres Hoogstraat 39 in Brugge. In 1989 werd deze officina (zaal 4) nauwkeurig gereconstrueerd. (1)

De officina Vande Vyvere (1863-1973)

Paul Vande Vyvere, officina-apotheker tegen wil en dank, genoot grote faam als plantkundige. (2) Zijn voornaamste studie *De Flora van West-Vlaanderen* verscheen in West-Vlaanderen (Meddens, Brussel, 1958) onder hoofdredactie van A. Viaene. Vanaf 1 januari 1926 tot 31 december 1969, van de 4e jaargang tot de 47e jaargang, 44 jaar lang, was hij hoofdredacteur van het *Pharmaceutisch tijdschrift* (gesticht in 1923) en stond hij constant op de bres voor de beroepsbelangen.

Als plantkundige trad hij in het voetspoor van zijn overgrootvader, Ernest Vande Vyvere (Veurne 1811-Brugge 1853), apotheker bij het Bureel van Weldadigheid te Brugge. (3) Diens zoon, Richard (1837-1912) en grootvader van Paul, was eveneens apotheker en stichtte in 1863 de officina in de Hoogstraat. Hij was onder meer secretaris van het Laboratorium van de Eigenaars- en Landbouwersbond van Brugge en voorzitter van de *Cercle Militaire*. De vader van Paul Vande Vyvere, Georges, werd geboren te Brugge op 24 maart 1866 en zou later het beroep van zeepzieder en van verzekeringsagent uitoefenen. Op 4 oktober 1912 overlijdt Richard en op 20 november 1912 neemt Georges met zijn gezin (zijn vrouw Maria Vander Heyde (1861-1926) en de twee zonen Paul (geb. 16 september 1897) en Ignace (geb. 24 juli 1900) zijn intrek in de ouderlijke woning in de Hoogstraat 39 en de *Apotheek Vande Vyvere* wordt er voortgezet door *drogist* Georges Vande Vyvere. (4) Waarschijnlijk werkte hij met een apotheker-provisor. Georges overlijdt op 13 mei 1924 op 58-jarige leeftijd en de apotheek wordt kortstondig voortgezet door de weduwe, maar het jaar daarop, in 1925, is het de zoon

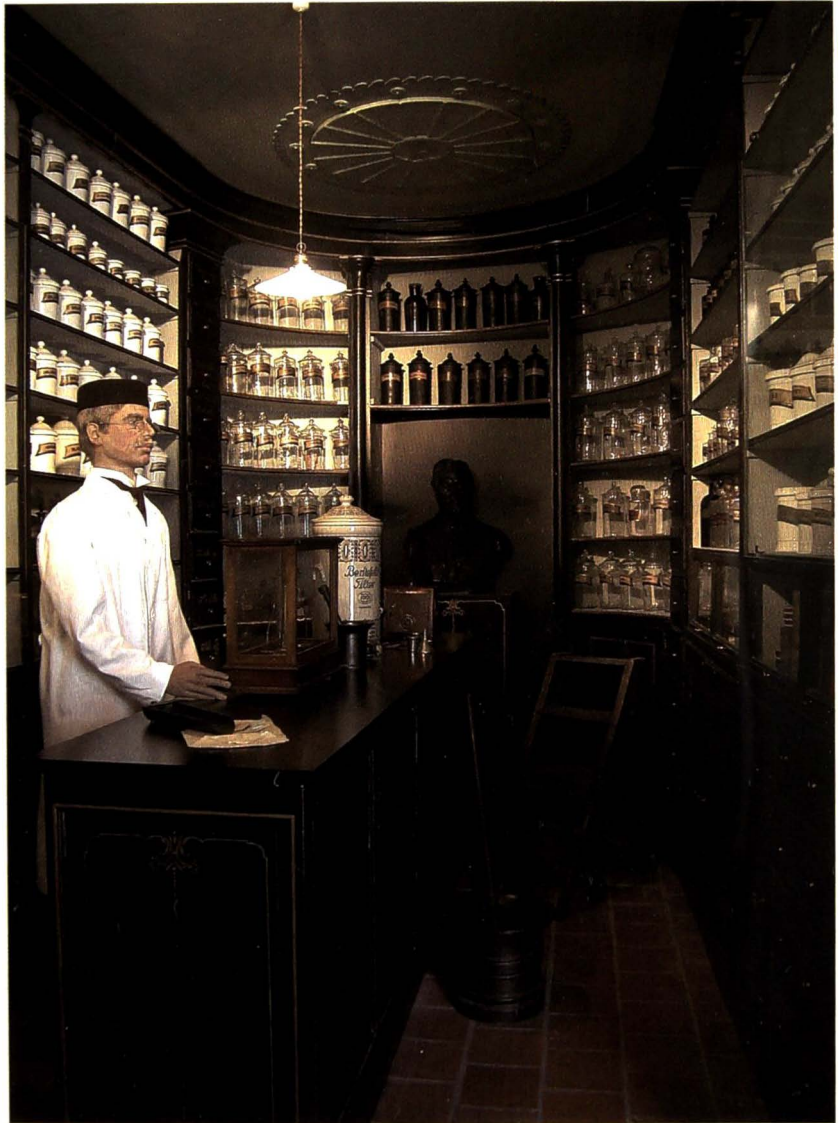
(1) W.P. DEZUTTER, *Nieuwe afdelingen in het Stedelijk Museum voor Volkskunde*. In: Informatiebulletin van de Stedelijke Musea, jg. 9, nr. 1, april 1989, p. 1-3.

(2) L.J. VANDEWIELE, *Apotheker Paul Vande Vyvere 1897-1973. Een leven van strijd ten bate van de Vlaamse apothekers*. In: *Pharmaceutisch tijdschrift voor België*, jg. 50, nr. 6, 1973, p. 570-573 met lijst van zijn publicaties. Idem, *Paul Vande Vyvere, apotheker, botanist en farmaciehistoricus*. In: Nationaal Biografisch Woordenboek, deel VI, Brussel, 1974, kol. 1002-1004.

(3) Ernest VANDE VYVERE, *Plantes phanérogames indigènes et les plus cultivées de la Flandre occidentale*. Bruges, Imprimerie Vandecasteele-Werbrouck, 1837. Idem, *Flore de la Flandre occidentale ou Catalogue des plantes phanérogames indigènes et cultivées de cette province*. Bruges, Imprimerie de Joseph Vanhee, 1850.

(4) H. DEMAREST, *Een paar apothekers-penneridders*. In: *Koerier van de Beer*. Organ van de handelsgebuurtekring 't Beertje, jg. 8, nr. 1, 1978, p. 11.

Presentatie van de officina
VandeVyvere in het museum.
(foto Jan Termont)

Paul, inmiddels gehuwd op 18 februari 1925 met Paula Verberckt, die aan het hoofd komt te staan. In 1922 behaalde hij aan de Rijksuniversiteit te Gent *cum laude* het diploma van apotheker en in 1923 het certificaat van het eerste doctoraat in de scheikunde. Het overlijden van zijn vader in 1924 werd beslissend voor zijn loopbaan. De jonge geleerde zag zich genoodzaakt om zijn studies af te breken en de officina over te nemen. *Dit was voor hem, die schitterend zijn doctoraat had kunnen thuishalen, en met recht had kunnen verhoppen een leerstoel te bekleden aan een onzer Universiteiten, een gevoelige slag.* (5) Tot aan zijn overlijden op 20 november 1973 bleef hij getrouw op post. De apotheek werd niet overgelaten en verdween in 1974, maar leidt sinds 1989 een museaal bestaan.

5) Openingsrede van R. MULIER, n: Huldiging van Apoth. P. Vande Vyvere. Brugge 18 november 1956. Brochure, 71 pp., p. 38.

De glazenier Frédéric Roderburg (1884-1963)

In de apotheek waren vier gebrandschilderde ramen aangebracht, één boven de ingangsdeur en drie verspreid in de vensters aan de straatzijde. De afmetingen zijn gelijk, nl. 61 cm breed en 35 cm hoog. In de museumpresentatie werden de vier exemplaren samengevoegd in een lichtbak. Deze glasschilderingen worden vermeld in het *Pharmaceutisch Weekblad* van 29 maart 1930. Deze datum geeft een terminus ante quem voor de datering. De glasramen, in glas-en-lood-techniek, werden door Paul Vande Vyvere besteld bij de Brugse glazenier Frédéric Roderburg, wellicht in 1929. Deze kunstenaar werd geboren op 16 april 1884 te Leuven en overleed te Sint-Michiels-Brugge op 19 december 1963. ⁽⁶⁾ Hij studeerde te Keulen en te München tussen 1902 en 1910. Als gevolg van een ziekte gedurende de Eerste Wereldoorlog werd hij doofstom. Het atelier Roderburg was in Brugge vooral actief tijdens het interbellum en na de Tweede Wereldoorlog tot ca. 1958. Zijn tekenvaardigheid, vormen-taal en kleurenpalet worden geprezen. ⁽⁷⁾

In heel wat kerken in West-Vlaanderen en daarbuiten ⁽⁸⁾ is werk van hem terug te vinden. Hieronder geven wij een beknopte opsomming van het werk dat te Brugge in openbare instellingen bewaard bleef. In het Klooster van de Minderbroeders (Boeveriestraat 18, ongedateerd), in de Kliniek van Sint-Franciscus-Xaverius (Zwartzusters-Augustinessen, gedateerd 1955), in de kleine en in de grote kapel van het Bisdom (H. Geeststraat), in het Groot-Seminarie (een groot aantal werken uit 1936-1937), in het Vrij Technisch Instituut (Boeveriestraat 73), in de Sint-Catharinakerk van Assebroek (1957), in het klooster van de Benedictijnen (Baron Ruzettelaan, werk uit 1939). ⁽⁹⁾ Tenslotte zijn er dan nog de glasramen in de Sint-Andriesabdij van Zevenkerken. In de sacristie van de kloosterkerk bevinden zich acht glasramen uit 1931 naar ontwerp van broeder Bruno en in de kapittelzaal bevinden zich tien glasramen van heiligen naar ontwerp van Frank Brangwyn, daterend uit 1935, die, zoals de eerder vernoemde, allen werden uitgevoerd door F. Roderburg. ⁽¹⁰⁾ In 1963 nam G. De Lodder uit Brugge zijn atelier, opgericht in 1929 aan de Baron Ruzettelaan, over.

De glasramen uit de apotheek

1. De wetenschap van de artsenijbereidkunde

Het eerste glasraam verbeeldt de farmacognosie onder de vorm van een aandachtige monnik. Paul Vande Vyvere was zeer goed op de hoogte van de geschiedenis van de Brugse apothekers ⁽¹¹⁾ en we kunnen, vooruitlopend op de eindconclusie, nu reeds stellen dat hijzelf de ontwerper was van de glasramen die door F. Roderburg werden uitgevoerd. Hij kende ook zeer goed de inhoud van *Den Boeck vande neerynghe van de Cruyt-*

(6) Burgerlijke Stand, Brugge. Zijn vader Frédéric Charles Roderburg en zijn moeder Marguerite Drammer zijn beiden overleden te Bad-Honnef (D).

(7) IVO BAKELANTS, *De religieuze glasschilderkunst 1890-1940*. In: Catalogus "Gloed van Glas", Brussel, 1986, p. 183.

(8) Bijvoorbeeld in de H. Hartkerk van Vilvoorde. Vgl. Catalogus "Gloed van Glas", p. 170, afb. 10 en GEERT VANTHUYNE, *Openmonumentendag 2000*. In: *De Pannenkoek*, nr. 4, sept. 2000, p. 12.

(9) IVO BAKELANTS, *De glasschilderkunst in België in de negentiende en twintigste eeuw. Repertorium en documenten, deel B*. Wommelgem, 1986, p. 117-129.

(10) IVO BAKELANTS, *De glasschilderkunst in België*, p. 129.

(11) P. VANDE VYVERE, *Van kruidenier tot apotheker. Overzicht van de geschiedenis der Brugse apothekers*. In: *Pharmaceutisch tijdschrift voor België*, jg. 25, nr. 7-8, 1948, p. 93-101.

De farmacognosie verbeeld door
 een aandachtige monnik.
 (foto Jan Termont)

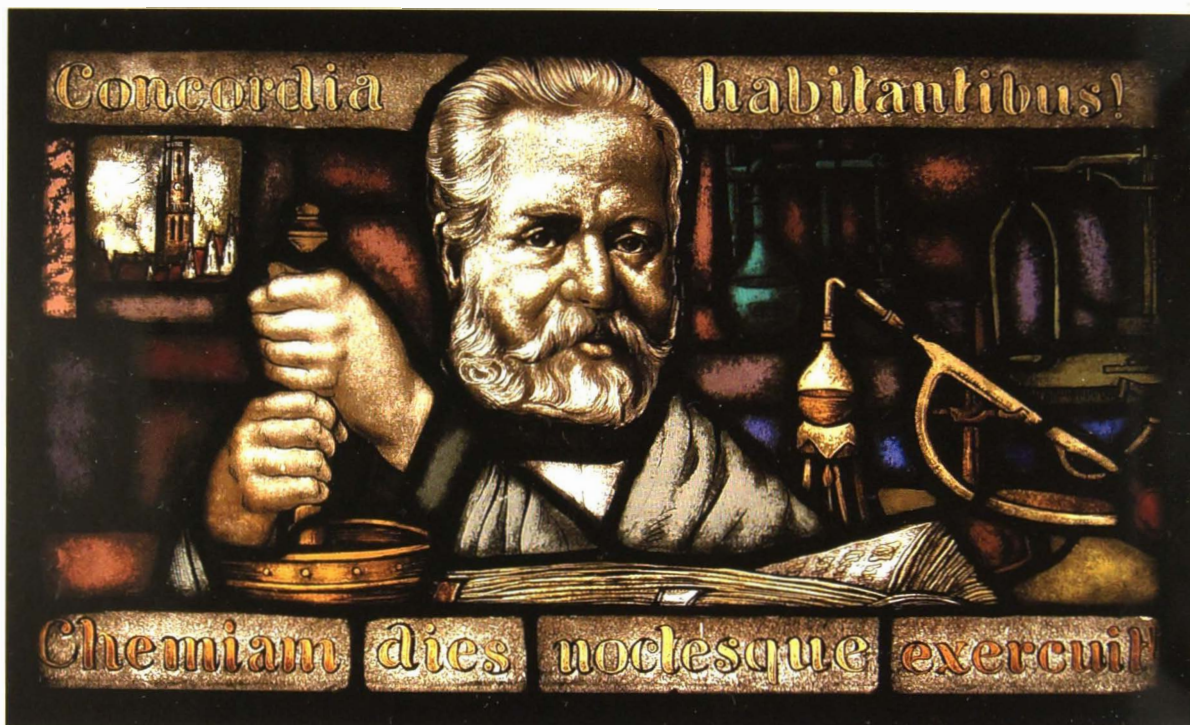
12) Dit register wordt bewaard in het Stadsarchief van Brugge. A. Vandewalle, *Beknopte inventaris van het Stadsarchief van Brugge. Deel I*, Oud Archief, Brugge, 1979, p. 141 en bespreking in *Catalogus Sint-Janshospitaal Brugge 1188-1976*, Brugge, 1976, deel II, p. 380.

13) Deze folio werd door P. Vandevyvere besproken in het *Pharmaceutisch Tijdschrift*, jg. 5, 1927, nr. 1 met afbeelding.

14) L. VANDENBUSSCHE en P. BRAECKMAN, *Gebruik van Farmaceutische en Volkse geneesmiddelen*. Menen, derde uitgave, 1976, p. 135-136.

halle der Stede van Brugghe. In dit inschrijvingsregister (1682-1792) komen een groot aantal mooi versierde bladzijden voor. (12) Op folio 29, waar de samenstelling van Deken en Eed in 1743 wordt vermeld, is er een rijke randversiering. Links onderaan wordt de kruidenstudie voorgesteld door een aandachtig schrijvende monnik. (13) Met het motief van de monnik grijpt hij dus terug naar de traditie. Hier houdt de monnik, gehuld in bruine pij, een vergrootglas in de hand terwijl hij het vingerhoedskruid bestudeert. Om de planten te ontleiden gebruikt hij verder een schaar en de microscoop. De *digitalis purpurea* of vingerhoedskruid werd veel gebruikt in de artseneijbereidkunde. *Digitalis* is een geneesmiddel dat de samentrekking van de hartspier vertraagt, regelt en versterkt in geval van hartinsufficiëntie. (14)

Dit glasraam bevond zich oorspronkelijk boven de ingang deur van de apotheek. Boven- en onderaan, in okergeel, bevinden zich spreukbanden: *Pax intransitibus. Salus exeuntibus* (Vrede aan hen die binnenkomen. Heil aan deze die buitengaan). De betekenis van de gehele voorstelling wordt samengevat met de spreuk *Ars cum Natura ad Salutem conspirant* (De kunst is eensgezind met de natuur tot heil (van de mens)).

Richard Vande Vyvere (1837-1912) in zijn officina.
(foto Jan Termont)

2. Richard Vande Vyvere (1837-1912) in zijn officina

De kleinzoon brengt hier hulde aan zijn grootvader die in 1863 de apotheek stichtte. De apotheker wordt voorgesteld terwijl hij met beide handen de stamper in de metalen vijzel hanteert. Voor hem ligt het receptenboek en links bevindt zich het distilleertoestel. Rechts achter verwijst een afbeelding van de Halletoren naar de Brugse context. Dit zeer gelijkend portret in glas werd overgenomen van het portret dat de Brugse kunstschilder Edouard Van Speybrouck (1845-1928) in 1902 schilderde.⁽¹⁵⁾ De spreukbanden luiden: *Concordia habitantibus!* (Eendracht aan de bewoners) en *Chemiam dies noctesque exercuit* (Hij beoefent de chemie bij dag en nacht). Deze laatste spreuk verwijst naar Herman Boerhaave (1668-1738), een Nederlands geneeskundige, botanicus en chemicus van internationale vermaardheid. Het herinnert aan het afmattende leven van de vroegere apotheker, die tot diep in de nacht aan het werk bleef.⁽¹⁶⁾

3. De natuurkunde verbeeld door Simon Stevin (1548-1620)

Dit glasraam toont de natuur- en wiskundige Simon Stevin, die in 1548 te Brugge werd geboren. In 1581 vestigde hij zich in Leiden. Hij overleed in 1620. In de linkerhand houdt hij een passer vast, in de rechterhand een rol papier met een meetkundige figuur. Op de achtergrond verwijst de

(15) Portret van Richard Vande Vyvere, olieverf op doek, 114 x 86 cm, door Edouard Van Speybrouck (1845-1928), gedateerd 1902. Verzameling Stedelijke Musea, Brugge inv. nr. 75.21. In de apotheek van het Stedelijk Museum voor Volkskunde staat ook een portretbuste van Richard Vande Vyvere vervaardigd door de Brugse beeldhouwer J. Goossens (bronskleurig beeld in gips, ca. 1930). Ook deze buste werd in opdracht van P. Vande Vyvere gemaakt om zijn grootvader te eren.

(16) De apotheker maakte toen nog overwegend magistrale bereidingen en verkocht geen voorverpakte geneesmiddelen.

De natuurkunde verbeeld door
Simon Stevin (1548-1620).
(foto Jan Termont)

aardcloot of werldebol naar zijn belangrijk werk over de aardbeschrijving. Bovenaan lezen we zijn leuze *Wonder en is gheen wonder*. Daarmee bedoelde hij dat ook de moeilijkste vraagstukken een heldere oplossing kunnen krijgen. Dit motto wordt vermeld op de titelpagina van zijn *De weeghdaet* uit 1586.

4. De H. Amandus, patroon van de nering van de kruideniers en apothekers

Dit kleurrijk glasraam ⁽¹⁷⁾ toont ons de H. Amandus in bisschoppelijk ornaat met in de rechterhand de bisschopsstaf en op de linkerhand een afbeelding van de Sint-Amandskapel. Het wezenlijke onderscheid tussen apotheker en kruidenier in het Brugse kruideniersambacht dateert pas van het einde van de 15de eeuw. Sinds de 14de eeuw beschikte het kruideniersambacht over een eigen kruidhalle, een eigen reglement en een eigen keure. In de 15de eeuw beschikten zij ook over een eigen gildekapel, toegewijd aan hun patroon de H. Amandus. De kapel was gelegen in de huidige Sint-Amandsstraat. In 1797 werd de kapel verkocht, in 1817 afgebroken en in de plaats kwam in 1820 de grote pomp, die er nu nog altijd staat. In het reeds genoemde inschrijvingsregister van de kruidhalle komt een voorstelling van Sint-Amandus voor,

(17) Het origineel werd in 1976 gestolen toen het zich nog in situ bevond in het leegstaande pand Hoogstraat 39. In 1988 werd het door een getrouwe kopie vervangen voorzien van het monogram van de Brugse glazenier Leo C.rul.

De H. Amandus patroon van de nering van de kruideniers en de apothekers.
(foto Jan Termont)

zowel op fol. 71 (een O.L.Vrouw, Sint-Amandus en de H. Dorothea met bloemen en zwaard, 1788) ⁽¹⁸⁾ als op fol. 73, een illustratie van J. Beerblock met Sint-Amandus, O.L.Vrouw met Kind en de personificatie van de flora gesymboliseerd door een vrouwenfiguur ⁽¹⁹⁾. De tekst op het glasraam luidt: *Sanctus Amandus O.(ra) P.(ro) N.(obis)* (Heilige Amandus bid voor ons).

Besluit

Paul Vande Vyvere was uitstekend op de hoogte van de geschiedenis van de farmacie en hij was dan ook de auctor intellectualis van deze vier glaszchilderingen die op de eerste plaats bedoeld waren als een huldebetoon aan zijn grootvader. De uitvoering door de Brugse glazenier F. Roderburg, weliswaar in de traditie van de middeleeuwse glazenierskunst, kan ook in artistiek opzicht geslaagd genoemd worden. In 2003 zullen de glasramen opnieuw geïntegreerd worden.

(18) G. MICHIELS, *Iconografie der Stad Brugge*. Brugge, 1968, deel III, p. 58-59.

(19) V. VERMEERSCH, *Titelblad uit het Kruideniersregister*. In: *Brugges kunstbezit*, Brugge, 1969, deel I, p. 217-219.